انقلاب اسلامی در شهرستان اردستان

(اردستان، زواره، مهاباد)

علیرضا خبازیان

www.ketab.ir

انتشارات راز نهان

تهران ۱۳۹۴

سرشناسه	: خبازیان، علیرضا، ۱۳۴۶-
عنوان و نام پدیدآور	: انقلاب اسلامی در شهرستان اردستان (اردستان، زواره، مهاباد) / علیرضا خبازیان.
مشخصات نشر	: تهران راز نهان، ۱۳۹۴-
مشخصات ظاهری	: ۵۶۶ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۲۵۸-۷۲۱-۳
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۵۲۵؛ همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت	: نمایه
موضوع	: ایران - - تاریخ - - انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷ - - اردستان
موضوع	: ایران - - تاریخ - - پهلوی، ۱۳۰۴ - ۱۳۵۷
موضوع	: اردستان - - تاریخ
رده‌بندی کنگره	: DSR۱۵۶۰/ ۲خ۴الف ۱۳۹۴
رده‌بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۸۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۰۴۲۴۸۵

انتشارات راز نهان

تألیف: علیرضا خبازیان

طرح جلد: مهندس سعید عطری

چاپ و صحافی: عطا

چاپ اول: ۱۳۹۴

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۵۸-۴۳۹-۷

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

هرگونه عایدات حاصل از این اثر را برای نشر و انتشار آثار مکتوب و مجازی (الکترونیکی) اعم از فرهنگی، هنری، اجتماعی، تاریخی و... مربوط به شهرستان اردستان هدیه نمودم.

نشانی محل فروش: کتابفروشی‌های اردستان

alirezakhabazian@yahoo.com

www.ketab.ir

فهرست مطالب

پیشگفتار ۱۱

فصل اول: کلیات ۱۷

وجه تسمیه و تاریخچه‌ای از اردستان ۱۸

موقعیت جغرافیایی و ... شهرستان اردستان ۲۱

فصل دوم: اوضاع شهرستان اردستان از اواخر قاجار تا آخر دوره پهلوی ۲۳

ناامنی‌های منطقه اردستان در اواخر دوره قاجار ۲۵

- سردار صولت و ژاندارمری منطقه نایبیان ۳۲

- طایفه عامری‌های اردستان ۳۷

- بی‌پناهی مردم از ظلم اشرار و عوامل حکومتی ۴۱

بهائیت، سوغات قاجار و پهلوی به شهرستان اردستان ۵۰

- هژبر یزدانی سرمایه داری بهایی در اردستان ۵۶

- مبارزه و برخورد با بهائیت در شهرستان اردستان ۶۳

پیدایش رضاخان (پهلوی اول) و تأثیر آن در شهرستان اردستان ۶۷

تغییر پوشش مردان و کشف حجاب زنان ۸۱

پهلوی دوم، ادامه پهلوی اول ۸۸

- سیاست‌های اقتصادی و خدمات دولتی پهلوی دوم در شهرستان اردستان ۸۹

- فعالیت احزاب خودساخته شاه و انتخابات مجلس شورای ملی در شهرستان اردستان ۹۱

- وابستگی رژیم شاه و تأثیر سیاست‌های فرهنگی، اجتماعی وابسته ۹۵

فصل سوم: شهرستان اردستان در شروع نهضت امام خمینی (ره) ۱۰۹

شهرستان اردستان در قیام ۱۵ خرداد ۴۲ ش ۱۱۰

www.ketab.ir

بیعت اردستانی‌ها با امام خمینی (ره) در سال ۱۳۴۳ ش ۱۱۶
مساجد و حسینیه‌ها، پایگاه بیداری و حرکت‌های انقلابی مردم شهرستان اردستان ۱۱۹
- مسجد جامع اردستان ۱۲۲
- مسجد جامع زواره ۱۲۴
فعالیت تکایا و هیئت‌های اردستانی‌های خارج از شهرستان ۱۲۷
فصل چهارم: نقش اقشار و گروه‌های انقلابی و مبارز شهرستان اردستان در انقلاب اسلامی ۱۴۱
نقش روحانیون انقلابی و مبارز در شهرستان اردستان ۱۴۳
- روحانیون بومی، اصیل، مبارز و انقلابی شهرستان اردستان ۱۴۷
- روحانیون مبارز و انقلابی سلسله سادات طباطبایی شهرستان اردستان ۱۵۱
- سایر روحانیون بومی، مبارز و انقلابی در شهرستان اردستان ۲۳۶
- روحانیون مبارز و انقلابی غیر بومی در شهرستان اردستان ۲۵۰
نقش دانشجویان مبارز و انقلابی شهرستان اردستان ۲۸۴
نقش فرهنگیان و دانش‌آموزان مبارز و انقلابی شهرستان اردستان ۲۹۳
نقش کارمندان مبارز و انقلابی شهرستان اردستان ۳۱۷
نقش اصناف (کارگران، کسبه، بازاریان و ...) مبارز و انقلابی شهرستان اردستان ۳۲۷
نقش زنان مبارز و انقلابی شهرستان اردستان ۳۴۸
- سفر فرح دیبا (شهبانو) به زواره ۳۵۴
نقش گروه پیشتازان اسلام زواره در شهرستان اردستان ۳۵۹
فصل پنجم: روش‌ها و شیوه‌های تبلیغی و مبارزاتی در شهرستان اردستان ۳۶۴
سخنرانی، منبر، روضه خوانی و برگزاری مراسم جشن ۳۶۵
جلسات دعا و تفسیر قرآن کریم و نهج‌البلاغه ۳۷۳
کتاب، کتابداری و کتابخانه ۳۷۷
شعارنویسی، نصب و پخش اعلامیه و توزیع نوارهای سخنرانی انقلابیون ۳۸۱

www.ketab.ir

- شعارهای انقلابی سال‌های ۱۳۵۷ – ۱۳۵۶ ش در شهرستان اردستان..... ۳۸۹
فصل ششم: اعتراضات و راهپیمایی‌های مردم شهرستان اردستان تا پیروزی انقلاب ۳۹۸
نوروز ۱۳۵۷ ش و مراسم چهلم شهدای تبریز در زواره ۴۰۲
مرداد و شهریور ۱۳۵۷ش (ماه مبارک رمضان ۱۳۹۸ ق) در اردستان و زواره ۴۰۷
مهر و آبان ۱۳۵۷ ش در اردستان و زواره ۴۱۱
آذر و دی ۱۳۵۶و ۱۳۵۷ش (محرم و صفر ۱۳۹۸ – ۱۳۹۹ ق) در اردستان و زواره... ۴۱۶
- حادثه خونین آذر (چهاردهم محرم ۱۳۹۹ ق) و رویدادهای دی‌ماه ۱۳۵۷ش اردستان ۴۲۱
- شهدای شهرستان اردستان در دوران نهضت امام خمینی (ره)..... ۴۲۷
بهمن ۱۳۵۷ ش و پیروزی انقلاب و تاسیس نظام جمهوری اسلامی ایران..... ۴۳۱
فصل هفتم: اسناد و تصاویر ۴۳۷
منابع و مآخذ ۵۲۱
فهرست اعلام..... ۵۲۹
- اشخاص ۵۳۱
- مکان‌ها ۵۵۵

www.ketab.ir

پیشگفتار

قیام‌ها و مبارزات یک ملت در طول تاریخ؛ بیانگر حیات همه جانبه و مستمر آن ملت در فراز و نشیب و تحولات گوناگون است. هر چه ابعاد این مبارزات بیشتر کاوش شود، دقیق‌تر و بهتر به راز بقای یک ملت در طول تاریخ می‌توان پی برد صاحب نظران در بررسی مبارزات یک ملت، گاه نقش درجه اول را به شخصیت‌ها داده و به تبیین شخصیت‌ها در تاریخ پرداخته‌اند. گاهی زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی را مقدّم بر هر عامل دیگر دانسته‌اند. گاهی در مطالعات خود به تمدن‌نگری توجه کرده و با تعمق و تأمل در واقعیت‌های کلان، از پرداختن به جزئیات و واقعیات جزیی ولی مؤثر باز مانده‌اند. گاهی مطالعاتشان در سطح ملی بوده و غالباً حوادث و اتفاقات مرکز و یا احیاناً چند شهر پیرامونی بزرگ در آن جای گرفته است. در این گونه پژوهش‌ها گاهی حوادث مناطق و شهرهای پیرامونی در حد یک جمله یا چند واقعه کوچک و کم اهمیت تقلیل داده شده است؛ اما واقعیت آن است که این گونه پژوهش‌ها نیز بیانگر بخشی از واقعیات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی یک ملت است.

برای پی بردن به راز بقا و پیروزی یک ملت، بررسی تمام ابعاد جامعه، ساختارها، طبقات، مناطق شهری و روستایی، بنیادها و غیره لازم است؛ زیرا هر یک از این بخش‌ها با وجود تشابهات کلی، کل مجموعه، دارای ویژگی‌های منحصر به فرد نیز می‌باشد که بدون بررسی ویژه‌ی این بخش‌ها، بنیادها، نهادها و شهرها نمی‌توان به واقعیت‌ها و هستی آن جامعه پی برد.

بررسی تحولات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شهرها نیز از این منظر که در عین داشتن ویژگی‌های کلی و همه جانبه با سراسر جامعه، دارای یک سلسله خصوصیات ویژه هم هست که یک شهر را با سایر شهرها متفاوت می‌سازد و چه بسا تأثیرگذاری این

www.ketab.ir

خصوصیات ویژه، در تفکر، باورها و رفتارهای مردم آن، بسیار موثر از عناصر کلی باشد، بدون شناخت این ویژگی‌ها و واقعیت‌های ویژه، نمی‌توان تحقیقی مستند از علل و زمینه‌های مبارزات مردم یک کشور ارائه کرد.

شهرستان اردستان در مرکز ایران قرار گرفته و جزء مناطقی است که به نوبه‌ی خود همچون سایر شهرها تحت تأثیر تحولات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی مرکز قرار گرفته و تأثیراتی را نیز بر مرکز داشته است.

با توجه به بررسی‌ها و مطالعات انجام گرفته به نظر می‌رسد که گرچه در برخی از آثار و منابع شهرستان اشاراتی به این تأثیر و تأثیرات شده است، لیکن به‌صورت یک‌جا و در قالب یک اثر منسجم و مدون، این بخش مهم تاریخ شهرستان کمتر مورد توجه قرار گرفته است. لذا بر آن شدیم تا در حد مقدور با تکیه بر اسناد و مدارک موجود تحولات شهرستان را مورد کنکاش قرار دهیم.

مطالعه و بررسی بر روی شهرستان اردستان بیانگر این است که این شهرستان بیش از آنکه مورد توجه مورخان قرار گیرد، مورد توجه گروه‌های سیاسی و انقلابی برای انجام فعالیت‌های خود و تأثیر بر مردم مسلمان و متدین این منطقه قرار گرفته است. این منطقه در حاشیه کویر در مقیاس خود شاید بهترین نقطه در مرکز کشور برای فعالیت‌های گوناگون سیاسی و فرهنگی گروه‌ها بوده است. اگر بهائیت به عنوان یک فرقه دست ساز استعمار، این منطقه را هدف قرار داده و کارشناسان خبره و رهبران طراز اول خود را برای مدیریت این جریان و تبلیغ به این منطقه اعزام کرده شاید دلیل اصلی آن ایجاد پایگاهی مؤثر در مرکز جغرافیایی کشور و فشار مستقیم بر مراکز سیاسی و فرهنگی کشور بوده است. چرا که این شهرستان هم‌جوار با اصفهان و در نزدیکی قم بر سر جاده اصلی تهران و شهرهای عمده مرکزی، شرقی و جنوب شرقی کشور همچون یزد، کرمان، زاهدان، بندرعباس و ... می‌توانسته نقش اساسی را در تحولات ایفا نماید.

در بررسی اجمالی شهرستان اردستان و از آن میان شهر زواره، چنین برمی‌آید که به لحاظ اینکه این شهرستان خاستگاه و زادگاه روحانیون سادات طباطبایی از نسل حسن مثنی و امام حسن مجتبی علیه‌السلام بوده است همواره مورد توجه دشمنان اهل بیت علیهم‌السلام واقع شده است.

www.ketab.ir

این سلسله که از عراق به ایران پناه آورده‌اند و از کل مناطق پهناور ایران منطقه زواره را مأمن و مأوای خود قرار داده‌اند، در طول تاریخ در برابر تجاوز خوانین، اشرار و زورگویان، مأمن و پناه مردم شهرستان و سدّ راه تجاوز دشمن خارجی بوده‌اند که می‌توان ایستادگی و مقاومت آن‌ها در برابر سربازان وحشی مغول را از مصادیق آن برشمرد.

برخاستن مردانی مبارز و دایه داران نهضت‌های ضد استعماری و ضد استبدادی مانند شهید مدرس از سادات طباطبایی از این منطقه می‌توانسته باعث نگرانی حکومت‌های خودکامه داخلی و دولت‌های مداخله‌گر خارجی از این منطقه باشد و توجه آن‌ها برای پیشگیری از ظهور این گونه مردان تاریخ ساز و مبارز به این نقطه از کشور معطوف گردد. مدرس مردی که چهره محبوب یاران امام خمینی (ره) رهبر نهضت اسلامی بود و امام، دلداده وی و به شدت تحت تأثیر او قرار داشت.

تحولات، آنی و دفعی نیستند بلکه ریشه در دهه‌ها و بلکه سده‌های پیشین دارد. تاریخ شهرستان اردستان بیانگر این است که این شهرستان هر از چند گاهی به محل تاخت و تاز و فعالیت اشرار، زورگویان و یاغیان تبدیل شده به طوری که استغاثه‌ی توده‌ها از حاکمیت و دولت برای رفع شرّ این گروه‌ها و افراد شرور بلند می‌شد. هر چند این دادخواهی از طرف حکومت، تدبیری و یا پاسخی به همراه نداشت. چرا که حاکمیت، خواه به دلیل حمایت خارجیان از آن‌ها و خواه به دلیل ضعف درونی حکومت، قدرت مقابله با آن‌ها را نداشت و یا این که بخشی از حاکمیت در ایجاد و تقویت این گروه‌های اشرار و یاغیان نقش داشته و از مزایای آن بهره‌مند می‌شد. توده‌های بی پناه مردم در مقابل این حرکت‌ها و شرارت‌ها، چاره‌ای جز جستجوی پناهگاه‌های امن برای خود نداشتند. علما و عناصر مذهبی از جمله‌ی این پناهگاه‌های امن بودند که بیشترین همفکری و همراهی را با مردم داشتند. همبستگی متقابل مردم و عالمان دین سبب شد تا بخشی از جامعه در برابر اعمال حاکمیت و گروه‌های تحت حمایت آن ایستادگی نمایند. این مقاومت مستقیم و غیر مستقیم از دوره پهلوی که یک حکومت متمرکز تشکیل شد و ویژگی‌های مدرن را با خود داشت، جنبه‌ی خشونت باری را به همراه آورد. هم حکومت برای ادعاهای خود دلایل قانع کننده داشت و با توسل به این دلایل مردم را سرکوب می‌کرد و هم مردم به اندازه کافی توجیه منطقی در نافرمانی سیاسی و اجتماعی خود داشتند.

www.ketab.ir

مبارزه با قانون استعماری لباس متحدالشکل برای مردان و قانون کشف حجاب برای زنان، مبارزه با بهائیت و پافشاری بر زنده نگه داشتن و برپایی مجالس روضه خوانی ائمه اطهار به ویژه ایام محرم و صفر و عدم تن دادن به سربازی اجباری در شهرستان اردستان از جمله برنامه‌های فعالان سیاسی و مذهبی و نافرمانی‌های مردمی بود که مردم را به صف مقاومت و مبارزه با حکومت می‌کشاند. با سقوط رضا شاه و شکل گیری فضای سیاسی، باز هم مخالفت مردمی با برنامه‌های حکومت ادامه می‌یابد ، منتهی در ابتدا سعی بر این بود تا با مظاهر بروزی حکومت و عناصر وابسته به آن مبارزه شود.

نهضت امام خمینی (ره) از همین زمینه‌ها بهره گرفت و توانست از دهه‌ی چهل به بعد نیروهای فعال سیاسی را متشکل و هدف واحدی را برای آنان نشان دهد. در این مقطع فعالان و انقلابیون شهرستان نه تک تک اجزا نظام پهلوی، بلکه کلیت رژیم را به عنوان مجموعه‌ای به هم پیوسته مورد حمله و تهاجم قرار دادند همسو و هماهنگ با هدایت رهبران نهضت اسلامی به پیش رفتند تا اینکه در سال ۵۶ و ۵۷ به اوج خود رسید و در ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ ش به هدف نهایی که همان سرنگونی حکومت ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی بود منجر شد.

هرچند در برخی از منابع مکتوب مربوط به شهرستان اردستان به برخی از مسایل و حوادث دوران نهضت امام خمینی (ره) به‌صورت پراکنده اشاره گردیده و بعضی از شخصیت‌های مبارز و انقلابی معرفی شده‌اند، لیکن به منظور سهولت دسترسی یکجا، منسجم و آسان به رویدادها و شخصیت‌های مبارز و انقلابی که در منطقه ایفای نقش نموده‌اند، ضرورت تدوین این اثر بیشتر نمایان و برجسته گردید.

این پژوهش بر آن است تا ابتدا، وضعیت اجتماعی شهرستان اردستان، از اواخر دوره قاجار و دوره رضاشاه و ضدیت وی با مظاهر دینی و مذهبی را مورد بررسی و مطالعه قرار دهد و در ادامه؛ شروع نهضت امام از دهه‌ی چهل، رشد مبارزه علیه رژیم پهلوی و پیروزی انقلاب اسلامی در شهرستان اردستان را دنبال نماید و با استناد به اسناد و مدارک موجود این فرایند را مورد بحث و کنکاش قرار دهد.

در این بررسی به ناچار برخی از اسناد و مدارک بارها مورد استناد قرار گرفته و در موضوعات و مباحث مختلف به آن‌ها اشاره شده است. در پایان این مطالعه نیز برخی از

www.ketab.ir

اسناد و مدارک به همراه تعدادی عکس از اشخاص و اماکن متناسب با متن برای بهره‌برداری بهتر مخاطبان و علاقمندان، ارائه گردیده است.

همچنین علاوه بر بررسی منابع و اسناد مکتوب، با مراجعه به افراد صاحب نظر و انقلابی شهرستان سعی شده است با بررسی میدانی نیز زوایای تاریک و پنهان بسیاری از موضوعات در حد امکان روشن گردد.

نکته قابل توضیح این که برخی از واژه‌ها و تعابیری که در اسناد ساواک به عنوان رمز آمده نیز در ادامه توضیح داده شده تا به فهم بهتر و روان‌تر اسناد کمک کند:

- سال ۵۳۷ مطابق با ۱۳۵۷ ه. ش و عدد ۳۷ همان سال ۵۷ ش است.
- نظریه شنبه: نظریه منبع نفوذی ساواک (گزارشگر) است که از طریق مشاهده مستقیم یا از راه‌های دیگر ارائه شده است.
- نظریه یکشنبه: نظریه رهبر عملیات است که پس از گزارش منبع نفوذی آن را تأیید و تحلیل می‌کند.
- نظریه دوشنبه: نظریهٔ رئیس دایره عملیات است.
- نظریهٔ سه شنبه: نظریهٔ امنیت داخلی است.
- نظریهٔ چهارشنبه: نظریهٔ رئیس سازمان اطلاعات و امنیت منطقه است.
- ۱۰ هـ: ساواک اصفهان [1] است.[2]

لازم به ذکر است که در تحولات انقلاب اسلامی تمام اقشار مردم به نوعی نقش خود را ایفا نموده که نگارنده در حد توان خود سعی کرده است فعالان این عرصه را شناسایی و معرفی نماید ولی به دلیل وسعت این میدان و کثرت فعالانی که در عرصه‌های مختلف فعال

۱- ساواک اصفهان در سال ۱۳۳۸ هـ ش با تشکیلاتی مشابه چارت ساواک مرکز تأسیس شد. ساواکهای تابعه اصفهان عبارت بودند از: ۱- ساواک سمیرم: شهرستانهای سمیرم، شهرضا و دهاقان. ۲- ساواک داران: شهرستانهای داران، فریدونشهر، گلپایگان و خوانسار. ۳- ساواک آریاشهر: شهرستانهای زرین شهر، مبارکه، فولاد شهر و شرکت ذوب آهن.

۲- انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک، کتاب هفتم، مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، آذر ۱۳۷۹، ص د – هـ

www.ketab.ir

بوده و ایفای نقش نموده‌اند، بدون شک بسیاری از عزیزان فعال و تأثیرگذار از دایره نگاه محدود و ضعیف نگارنده به دور مانده و ذکری از آن‌ها نشده است که از تک‌تک آن‌ها عاجزانه پوزش می‌طلبم و سر تعظیم در مقابل بزرگی و عظمت آنان فرود می‌آورم.

در پایان از همه عزیزانی که مرا در تهیه این مجموعه یاری نموده‌اند از جمله آقایان حاج‌محمدرضا قاسم‌زاده، سید ولی‌اله صمیمی و پژوهشگر محترم آقای غلامرضا گلی‌زواره که در ارائه برخی مطالب و بازنگری متن قبول زحمت نمودند، همچنین از دوست عزیز و گرامی جناب آقای حاج محمد اسماعیلی که در بازبینی و ویرایش این اثر نگارنده را مورد لطف قرار دادند صمیمانه تشکر و قدردانی می‌کنم و از تمام صاحب‌نظران، اندیشمندان و مورخین عزیز صمیمانه می‌خواهم تا ضعف‌ها و کاستی‌های این اثر را به همراه پیشنهادهای سازنده خود ارائه نمایند تا ان‌شاءالله در بازنگری آتی و یا احتمالاً در چاپ‌های بعدی مورد استفاده قرار گیرد.

موفق و سربلند باشید

علیرضا حبایان

بهار ۱۳۹۴ ه.ش

www.ketab.ir